

1.2. Mediacje. Scenariusz 1.

„W jaki sposób mediacje mogą pomóc rozwiązać moje problemy?”

Adresaci: uczniowie szkół podstawowych.

Przedmiot dydaktyczny: godzina wychowawcza lub przedmiot poświęcony funkcjonowaniu społeczeństwa.

Uwagi i inspiracje: Kilka lat temu wraz ze studentami Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, którzy tworzyli studenckie koło naukowe ISKRA¹⁶, zorganizowaliśmy interaktywny wykład dla uczniów klas 1–3 wrocławskich szkół podstawowych. W wykładzie uczestniczyli sędzia, prokurator i radca prawny - mediator. Studenci pokazali dzieciom filmową opowieść o nękanii przez internet. W filmie przedstawiono dziewczynkę (grała ją studentka), która jest obrażana i oczerniana przez kolegę w mediach społecznościowych, na co zareagowała smutkiem, płaczem i wycofaniem. Następnie została przeprowadzona symulacja rozprawy sądowej o stalking (przestępstwo uporczywego nękania, które zgodnie art. 190a § 1 kodeksu karnego zagrożone jest karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat, natomiast - zgodnie z § 3 tej regulacji - w przypadku doprowadzenia ofiary do próby samobójczej grozi za nie kara od 2 do 12 lat pozbawienia wolności), podczas której dzieci dowiedziały się, czym jest to przestępstwo i jakie mogą być skutki jego popełnienia. Potem pokazano dzieciom film, w którym studenci odegrali mediacje pomiędzy bohaterami pierwszego filmu. Pod koniec wykładu dzieci goszczące na nim mogły zadawać pytania. Zainteresowane były różnymi rzeczami, np. tym, czy prokuratorem może być też kobieta, z czego zrobiony jest łańcuch sędziowski, czy sędzia już kiedyś kogoś skazał itp. W pewnym momencie chłopiec siedzący samotnie w rogu sali powiedział: „to ja poproszę”. Nie zorientowaliśmy się z początku, o co mu chodziło, ale nam wyjaśnił: „Mam problem z kolegą, poproszę o mediacje”. Dziecko to dostrzegło w mediacjach remedium na swój życiowy problem. Może więc także lekcja poprowadzona według tego scenariusza pomoże jakiemuś innemu dziecku przełamać trudną sytuację, w której się znajduje. Jeżeli nawet nie będzie to doraźnie zastosowane remedium na jego kłopoty, to

¹⁶ Interdyscyplinarne Studenckie Koło Naukowe Rozwoju Administracji działa na Uniwersytecie Wrocławskim od 2005 r. Zakres działalności ISKR-y obejmuje badania naukowe m.in. dotyczące funkcjonowania Polski w strukturach Unii Europejskiej. Ponadto przedmiotem badań są mediacje jako niekonfrontacyjna forma rozwiązywania konfliktów, pozycja prawna i faktyczna osób niepełnosprawnych, kulturowe aspekty działania organów władz publicznych i public relations sfery publicznej.

może wiedza, jaką wyniesie z tej lekcji, pomoże mu w rozwiązaniu innych trudnych sytuacji, także w przyszłości – może nawet w dorosłym życiu.

Jakie kompetencje i jaką wiedzę rozwijać będzie lekcja: uczniowie poznają instytucję mediacji. Dowiadują się, że jest to niekonfrontacyjna metoda rozwiązywania konfliktów, a jej zastosowanie stwarza szansę na asertywne przedstawienie własnego stanowiska i osiągnięcie kompromisu z drugą stroną sporu. Dowiadują się, że mediacje są użytecznym narzędziem, które można wykorzystać w różnego rodzaju konfliktach.

W badaniach przeprowadzonych w szkołach średnich w projekcie GANE-SA na pytanie „Czy Ty lub ktoś z Twoich bliskich skorzystał z mediacji?” 374 respondentów odpowiedziało „nie”, 203 stwierdziło, że nie wie, a jedynie 69 udzieliło odpowiedzi twierdzącej. Taki wynik badań wskazuje, że instytucja mediacji nie jest rozpowszechnioną formą rozwiązywania konfliktów społecznych. Dlatego też warto rozwijać świadomość istnienia mediacji i kompetencje do konsensualnego rozwiązywania sporów wśród dzieci, co być może zaowocuje większą popularnością tej instytucji w przyszłości.

Sposób prowadzenia lekcji: Schemat lekcji zaproponowany w scenariuszu może być uzupełniany aktualnymi treściami dotyczącymi konfliktów, w których dzieci uczestniczą, albo które mogą obserwować. Można go modyfikować - w szczególności po to, by dostosować lekcję do aktualnie zachodzących zjawisk i problemów poruszanych w mass mediach lub takich, które zostały opisane w treści czytanych przez dzieci lektur czy oglądanych przez nie filmów lub przedstawień teatralnych. Lekcja może być prowadzona z wykorzystaniem interaktywnych narzędzi pozwalających na wyrażenie przez uczniów opinii lub z wykorzystaniem kart pracy i kart ewaluacyjnych oraz prezentacji załączonych do scenariusza.

Przebieg lekcji

1. Część pierwsza lekcji – zainteresowanie uczniów problemem

Punktem wyjścia do dalszych części lekcji jest pytanie, jak dzieci rozumieją słowo konflikt i dyskusja nad tym, jak on się objawia.

Dzieci próbują zdefiniować konflikt, w czym mogą posłużyć się także przykładami konfliktów ze swojej klasy, szerszego otoczenia lub obejrzanych filmów i przeczytanych książek. Ważne, żeby nauczyciel tak poprowadził dyskusję, aby wskazać dzieciom takie cechy, źródła i skutki konfliktu jak np. sprzeczność interesów i celów uczestników konfliktu (prosimy o wskazanie o jakie cele i interesy chodzi), zerwanie

konstruktywnej komunikacji i tego przejawy, objawy zachowań agresywnych - zarówno werbalnych, jak i pozawerbalnych - fizycznych i relacyjnych.

Aby dzieciom było łatwiej zdefiniować zjawisko konfliktu, prosimy je, by opisały spór, w którym uczestniczyli bohaterowie czytanych przez nie książek lub opowiadań albo postacie znane z filmów czy kreskówek. Dzieci mogą także opisać spór, kłótnię czy konflikt, w którym same brały udział, albo taki, który mogą zaobserwować w swoim środowisku, na przykład w klasie czy w szkole albo w środowisku pozaszkolnym.

Prosimy, by dzieci zidentyfikowały podmioty (osoby lub grupy osób) zaangażowane w ten konkretny konflikt i zidentyfikowały (w marę swoich możliwości intelektualnych i poznawczych) podłoże społeczne tego konfliktu, jego powody i by opisały jego przebieg oraz w miarę możliwości wskazały na skutki tego konfliktu - na przykład wykluczenie społeczne jego uczestników, utratę posiadanych przez nie dóbr czy cierpienie tych osób.

Należy poprosić dzieci, by oszacowały koszty konfliktu: na przykład wydatki na postępowanie sądowe, konieczność zmiany środowiska dotychczasowej egzystencji lub aktywności życiowych np. szkoły, koszty utraconych przez obie strony przedmiotów, które zostały zniszczone lub uszkodzone w konflikcie. Prosimy też, by wskazały emocjonalne koszty naruszenia godności własnej i emocjonalne koszty zerwanych relacji społecznych.

Pomocą naukową może być karta pracy zawarta w załączniku 1. A. *Karta Pracy. Mediacje. Analiza konfliktu*.

Analiza dokonywana przez dzieci może prowadzona być indywidualnie, przy czym w takim wypadku może mieć walor diagnostyczny i pozwolić placówce oświatowej zidentyfikować konflikty występujące w klasie czy też w szkole, gdyż dzieci mogą ujawnić w ten sposób sytuacje konfliktowe, z których grono pedagogiczne może nie zdawać sobie sprawy. Dlatego też warto rozważyć udział w takiej lekcji - poza nauczycielem - także psychologa szkolnego.

Dzieci mogą też analizować wspólnie jeden konflikt i na kartach pracy zaznaczać swoje spostrzeżenia, a w dalszych częściach lekcji przedstawić swoje pomysły dotyczące jego rozwiązania.

2. Część druga lekcji – przedstawienie dzieciom zasad mediacji i roli mediatora

W tej części lekcji należy dzieciom wytłumaczyć, że może się zdarzyć tak, że konflikt (spór, kłótnia, wzajemna niechęć prowadząca do agresji) mogą być tak daleko posunięte i utrwalone, że skonfliktowane osoby nie są sobie w stanie poradzić samodzielnie z sytuacją. Należy opowiedzieć dzieciom o roli mediatora jako osoby bezstronnej, neutralnej i fachowej pomagającej stronom konfliktu

w osiągnięciu porozumienia. To dzięki niemu strony będą w stanie wypracować porozumienie.

Przedstawiamy dzieciom definicję mediacji, np. mediacje to sposób rozwiązywania konfliktu, w którym osoby zaangażowane w konflikt starają się rozwiązać swój problem, przedstawiając propozycje porozumienia, a mediator pomaga im wybrać najlepsze dla nich opcje i czuwa nad tym, by udało im się zawrzeć porozumienie.

Można wykorzystać schemat z załącznika 1. C. *Mediacje. Schemat mechanizmu mediacji i roli mediatora* obrazujący mechanizm mediacji i zadania mediatora.

Przy wykorzystaniu np. karty pracy zawartej w załączniku 1. B. *Karta pracy. Mediacje. Ugoda mediacyjna* lub w dyskusji dzieci mogą wskazać jakąś osobę, którą darzą szacunkiem, a która mogłaby pomóc w rozwiązaniu konfliktu – czyli spełnić funkcję mediatora. Nie należy dzieciom narzucać sposobu doboru tej osoby – konflikt rzeczywisty może być „rozwiązywany” przez postać literacką, a konflikt postaci literackich mógłby być teoretycznie „poddany mediacji” prowadzonej przez babcię lub kolegę czy koleżankę będących dla dziecka autorytetem. Nie jest istotna tożsamość mediatora – ważne, by dziecko intuicyjnie wskazało istotną dla niego osobę sprawczą, którą jest w stanie obdarzyć zaufaniem.

Istotne jest uświadomienie dzieciom, że pomysły na rozwiązanie konfliktu muszą wyjść od samych stron mediacji, a mediator pomaga im w artykulacji ich potrzeb, moderuje interakcję (tzn. udziela głosu, pilnuje, by rozmowa miała zrównoważony przebieg i doradza wybór sprawiedliwych rozwiązań, oceniając je pod kątem legalności). Ponieważ dzieci nie dysponują wiedzą prawną, wystarczy, by wzięły one pod uwagę sprawiedliwość rozwiązań, niemniej nauczyciel powinien zareagować, gdy w dalszej części lekcji padną propozycje rozwiązań naruszających w oczywisty sposób prawa i bezpieczeństwo innych osób. Należy wyjaśnić dzieciom, że wykluczona jest przemoc werbalna, fizyczna i relacyjna, bo mediacje nie mogą być okazją do zemsty. Można dzieciom uświadomić, że np. zastosowanie odwetowej przemocy skończyć się może tylko eskalacją konfliktu, bo osoba uderzona „może oddać” lub może zwrócić się o pomoc do silniejszych osób, które staną w jej obronie.

3. Część trzecia lekcji – zaprojektowane ugody mediacyjnej

Ta część zajęć służy ewaluacji zrozumienia przez dzieci istoty mediacji. Dzieci samodzielnie projektują ugody mediacyjną. Można wykorzystać kartę pracy zawartą w załączniku 1. B. *Karta pracy. Mediacje. Ugoda mediacyjna*.

W zaprojektowanej przez siebie ugodzie mediacyjnej dzieci opisują pokrótce przedmiot sporu i wskazują jego strony, przy czym gdy w „teoretycznym sporze”

uczestniczyły dzieci, „projektanci ugody” wskazują także opiekunów prawnych stron sporu, np. rodziców. Dzieci mogą też w charakterystyce konfliktu zawrzeć opis jego przebiegu.

Następnie dzieci formułują treść ugody, w której muszą się znaleźć się następujące elementy:

1. Uzgodnienia dotyczące zaspokojenia emocjonalnych potrzeb osób poszkodowanych w konflikcie

Mogą to być przeprosiny i wskazanie ich szczególnej formy. Dzieci wskazują osobę przepraszającą, a jeżeli obie strony przekraczały akceptowalne społecznie normy, mogą być to wzajemne przeprosiny albo wspólne oświadczenie, które np. może zostać opublikowane w mediach społecznościowych, na forum klasowym czy umieszczone w miejscu widocznym w szkole. Przeprosiny mogą też mieć postać ustnej deklaracji wygłoszonej np. na forum klasy lub w jakimś istotnym miejscu w rzeczywistości wykreowanej przez autora filmu lub książki. Strona poszkodowana oświadcza, że przebacza sprawcy szkody i nie będzie już miała do niej pretensji. Dzieci mogą odegrać scenkę ilustrującą wykonanie tej części ugody.

2. Uzgodnienia dotyczące naprawy szkody i zadośćuczynienia

Ważne, by dzieci projektowały zadośćuczynienie w sposób, w którym sprawca szkody osobiście będzie odczuwał skutki owego zadośćuczynienia. Może to więc być praca na rzecz poszkodowanego polegająca na naprawie zniszczeń lub wyrównująca szkodę. Na przykład może to być sprawowanie dyżurów szkolnych za osobę poszkodowaną przez odpowiednio długi czas, prace porządkowe itp. Może to być także odszkodowanie rzeczowe bądź finansowe, nauczyciel jednak powinien każdy taki przypadek omówić z uczniem, by uzmysłwić dziecku projektującemu ugodę, że np. w przypadku konfliktu rówieśniczego nie może być to zapłata dokonana przez rodziców. Skutki muszą dotykać bezpośrednio sprawcy.

3. Uzgodnienia dotyczące wynagrodzenia mediatora

Dzieci muszą mieć świadomość, że zawód mediatora jest profesją, a nie funkcją spełnianą charytatywnie. Przy tej okazji należy dzieciom uświadomić, że postępowanie sądowe i administracyjne formalne sposoby rozstrzygania konfliktów są o wiele bardziej kosztowne i obie strony konfliktu ponoszą tu znaczne koszty. Konflikt jest też kosztowny społecznie. Ważne więc, by przedstawić dzieciom różnicę między wysokimi kosztami ponoszonymi przez obie strony długo trwającego konfliktu a o wiele niższymi

kosztami zakończenia konfliktu dzięki mediacjom. Dzieci proponują wynagrodzenie mediatora, które obie strony konfliktu ponoszą po połowie.
Do wykorzystania karta pracy: Mediacje. Scenariusz 1. Karta 2.

Ewaluacja

Dzieci mogą na lekcji albo jako zadanie domowe napisać:

1. Projekt ugody mediacyjnej w przypadku konfliktu, który opisały na lekcji.
2. List do jednej ze stron konfliktu, w którym jako przyjaciel tej strony zachęca ją do udziału w mediacji albo list z prośbą do drugiej strony konfliktu, by przystąpiła do mediacji (w którym wytłumaczają, dlaczego mediacja to dobre rozwiązanie).

Literatura pozwalająca uzyskać szersze spojrzenie na problem

- Cetera M., Fedorowska D., *MEDIATOR – nowe umiejętności i kwalifikacje dla pedagoga i psychologa*, Wrocław 2010.
- Kalisz A., Zienkiewicz A., *Mediacja sądowa i pozasądowa. Zarys wykładu*, Warszawa 2014.
- Moore Ch.W., *Mediacje. Praktyczne strategie rozwiązywania konfliktów*, Warszawa 2003.
- Morek R., *Cele i funkcje mediacji* [w:] Gmurzyńska E., Morek R. (red.), *Mediacje. Teoria i praktyka*, Warszawa 2009.
- Raszewska-Skałicka R., Szczepkowska M., *Mediacje w środowisku szkolnym na tle rozważań prawnopsychologicznych – skuteczność i ograniczenia mediacji rówieśniczych* [w:] Tabernacka M., Raszewska-Skałicka R. (red.), *Mediacje w społeczeństwie otwartym*, Wrocław 2012.
- Tabernacka M. (red.), *Antropologia mediacji*, Wrocław 2015.
- Tabernacka M., *Mediator ponad podziałami* [w:] Tabernacka M. (red.), *Mediacje ponad podziałami*, Wrocław 2013, dostęp elektroniczny: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/42218>.
- Tabernacka M., *Mediacje – przeciwdziałanie podziałom w praktyce stosowania prawa* [w:] Tabernacka M. (red.), *Mediacje ponad podziałami*, Wrocław 2013, dostęp elektroniczny: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/42211>.
- Tabernacka M., *Negocjacje i mediacje w sferze publicznej*, Warszawa 2018.